

Nyhetsbrev från

NAV-industrihistoria och arbetslivsmuseer i Väst

Nummer 2

Maj 2021

info@navivast.se

Fonograf

Ordförande har ordet

Kära medlemmar!

Nu bryter solens strålar igenom allt oftare om dagarna. Snödroppar och påskliljor sticker modigt upp sina knoppar. Fåglarna kvittrar i träden. Våren är på väg.

Känslan av våren är stark, så stark att den till och med ger styrka i en pandemi. Vi är nog alla litet "pandemiutmattade" nu men med vårens ankomst orkar vi förhoppningsvis härda ut litet till.

Jag är den första att önska att vi alla snart kan öppna våra besöksmål igen, få hälsa besökarna välkomna och visa upp våra skatter. Få tillbaka litet av det normala.

NAV jobbar på. Digitala årsmötet går av stapeln i maj, arbetet med Besöksmålskartan går in i slutfasen och i höst hoppas vi kunna genomföra en fysisk NAV-träff för er medlemmar.

Nytt i NAV-kartan är mittuppslaget som handlar om Museiresan, läs mer längre ner i nyhetsbrevet.

Så låt oss hålla tummarna att det är i sommar vi börjar återgå till det nya normala.

Lise-Lotte

NAVs Nyhetsbrev nr 2-2021

Första sidan:

Foto: Radiomuseet

Hur speglar vi våra museisamlingar?

Läs om Radiomuseet som fick frågan från en spelman: "Kan vi få experimentera lite med era gamla fonografer?"

Innehåll:

	sida
NAVs nyhetsbrev nr 2-2021	2
Ordföranden har ordet	2
Aktuella notiser	3-4
Annorlunda spegling	5
Nedslag hos Vårgårda Nostalgimuseum	6
Nya medlemmar	7-9
Museiresan	10
Utbildningar & Kurser	11
100 år med demokrati	12

Redaktion:

Karin Askberger 070-367 79 02 karin.askberger@navivast.se
Ola Nilsson 070-256 14 74 ola.nilsson@navivast.se

Nästa nyhetsbrev utkommer i augusti 2021.
(Presstopp 2021-07-31)

Redaktionen vet att alla medlemmar och museer har massor av intressant och underhållande material i sina gömmor. Vi är tacksamma för alla synpunkter, idéer, och för alla bidrag, texter och bilder som inkommer till nyhetsbrevet.

info@navivast.se

NAV - industrihistoria och arbetslivsmuseer i Väst

Box 82, S- 532 21 Skara
Tel: 072- 246 92 32
www.facebook.com/industriocharbetsliv.se

Org.nr. 802461- 1413
Bankgiro: 780 - 7365

E- post: info@navivast.se
Hemsida: www.navivast.se

Aktuella notiser

Einar Brodin
1937 - 2021

Einar var en av initiativtagarna till NAV
och en klippa för oss alla i styrelsen.

Vila i frid!

Påminnelse

DIGITALT ÅRSMÖTE 2021

15 maj kl. 13.00 - 15.30

*Årets stämma genomförs
DIGITALT*

Vi vill gärna ha er anmälan senast den **10 maj**
med Namn, Förening och e-post

info@navivast.se.

Inloggning till mötet sänds till er via e-post

Program

13.00 NAVs ordförande Lise-Lotte Kolmberger
hälsar deltagarna välkomna

13.10 Nya medlemmar hälsas välkomna i NAV
med en kort presentation

13.20 Information från NAV

- ◇ Besöksmålsenkäten för 2020
- ◇ Arbetslivsmuseernas Dag (status)
- ◇ 2021 års NAV-karta presenteras
- ◇ Museiresan
- ◇ Utbildningar och kurser för NAVs medlemmar

14.00 NAVs Årsmöte

15.00 Dagen avslutas

Dagordning och övriga handlingar
Finns på Hemsidan/Aktiviteter

Aktuella notiser

Öppna upp arbetslivsmuseer ?

Mycket talar för att många kommer att tillbringa semestern inom Sveriges gränser även i år. Möjligheterna är stora för att arbetslivsmuseer kan få många besökare, när nu sommarsäsongen närmar sig!

ArbetSam har på sin hemsida samlat tips och råd för att ni ska kunna öppna upp ert arbetslivsmuseum på ett tryggt och säkert sätt. www.arbetsam.com/kunskap/tips-och-rad-oppet-na-ut-i-coronatid/

Exempel på dessa tips och råd för åtgärder är:

- Handsprit utställt runt om i museet
- Handskar till personalen
- Begränsat antal besökare inne i museet
- Begränsat antal platser i kafé/restaurang
- Promenadslinga åt ett håll
- Endast öppet i utomhusmiljö

Även *Sveriges Hembygdsförbund* och *Sveriges museer* har samlat mycket och bra information på sina hemsidor som ni kan ha stor användning för i ert förberedelsearbete.

ArbetSam ser en ökad aktivitet på arbetslivsmuseernas sociala konton. Digitala verktyg och format blir nu ännu viktigare för museernas aktiviteter.

Låt er inspireras av olika digitala lösningar som alternativ där andra då har använt bland annat sociala medier, filmer, föreläsningar med mera för att nå sina besökare.

Dessa tips kan mycket väl användas och utvecklas av fler arbetslivsmuseer.

CORONASTÖD

NAV har efter ansökan hos VGR fått 250 000 kr att fördela till våra medlemmar med ideell verksamhet som har behov av ekonomiskt stöd med anledning av Covid-19. NAVs ansökan till VGR var på beloppet 500 000 kr.

Under februari informerades NAVs medlemmar om möjligheten att söka stöd utifrån de tilldelade medlen från Västra Götalandsregionen. Nav har mottagit 29 st. ansökningar om sammanlagt tre miljoner kr.

NAV har beslutat att alla som ansökt om stöd ska få ta del av de 250 000 kr som NAV fick. Summan man får utgår ifrån det sökta beloppet, men vi har valt att avgränsa stödet så att man som mest kan få 17000 kr och som minst 4500 kr.

Stödet kommer att utbetalas under april och maj.

NAV förstår att detta stöd inte täcker de behov som effekterna av pandemin skapat men hoppas det kan vara ett stöd och en uppmuntran för att kunna arbeta vidare mot säsongen 2021 och framöver.

Stort tack också till Västra Götalandsregionen, för deras stöd till arbetslivsmuseer i Västra Götaland.

Styrelsen
NAV

ANNORLUNDA SPEGLING AV ETT MUSEUM

Trion Firas bör: Emma Johansson/flöjter och sång, Jenny Gustafsson/fiol och sång, Oskar Reuter/gitarr och sång.

En lååååågg vägg med gamla radioapparater. Framför den, folkmusikgruppen *Firas bör* med riggade mikrofoner. Platsen är Radiomuseet på Hisingen i Göteborg och det ska bjudas på en timmes konsert med tre proffs. Man sitter hemma i soffan en vanlig söndagskväll, det är april 2021, och blir här bjuden på denna överraskning. Mot fonden av allsköns sändare av ljud rullar här en resa igång som ska få hyl-lorna att dansa.

Radiomuseets kärna är sändning och mottagning av ljud. I detta nu, med tre musikanter framför kameran, kopplas riktigt gamla ljud till nutiden. *Firas bör* spelar traditionell folkmusik i moderna arrangemang för fiol, flöjt och gitarr. Det ger en kittlande känsla när Jenny Gustafsson, fiol, berättar om hur idén att spela på Radiomuseet föddes.

-Jag har arbetat mycket med att ta vara på gamla inspelningar av västgötska spelmän och tycker det är både intressant och inspirerande att lyssna på deras spelstil, sväng och karaktär.

En oundgänglig källa har varit några gamla inspelningar på vaxrulle som i dag finns samlade på LP-skiva. Jag har lyssnat och undrat. Vad döljer sig bakom dessa skrapiga inspelningar? Hur påverkades spelmännens spel av själva tekniken?

Jenny Gustafsson bestämde sig för att själv testa rent praktiskt. Hon tog kontakt med Radiomuseet som blev hennes första experimentverkstad. Med hjälp från Lars Lindskog på museet plockades en fonograf fram och nya vaxrullar införskaffades.

Fonografen är vår äldsta teknik för inspelning och sändning av ljud. Den konstruerades av uppfinnaren Thomas Edison – han gjorde en mängd uppfinningar som varit banbrytande för vår kultur, bland annat stencilapparaten, glödlampan, megafonen, ljudfilmen och – fonografen som var i bruk från 1800-talets sista decennium och fram till 1920-talet.

-Vi testade fonografen. Jag spelade in i tratten, ett membran med en nål tryckte spår i en roterande vaxrulle. När jag ville ta om så fick jag gnugga bort inspelningen med lacknafta och sedan polera rullen, efter det var det bara att göra ett nytt försök. Svårigheten var att få nålen att trycka lagom hårt. Den gick sönder. Vi fick beställa hem begagnade reservdelar från USA.

Efter konserten ringer jag till Jenny för att fråga hur det gått med inspelningarna. Då berättar hon om sin bok *Urmakarns notsamling* som handlar om spelmanen Carl Johan Andersson från Fristad där även Jenny kommer ifrån.

Den 4 augusti 1917 hade denne spelman stått framför tratten hemma i Fristad och spelat in åtta låtar på vaxrullar. Exakt hundra år senare – på dagen – var Jenny redo att upprepa bedriften tillsammans med kollegan Pers Nils Toft på klarinett.

-Vi gjorde en ny fonografinspelning av samma låtar, på samma plats och med samma teknik. Det var en utmaning att spela tillräckligt starkt eftersom skivarkivet var dåligt, det var lättare att få klarinetts ljud att fastna än fiolens.

Lars Lindskog, som var konsertens ende åhörare på Radiomuseet, håller med om svårigheterna.

-Ja, det är gamla grejer vi experimenterade med. Membranen åldras. Men Radiomuseet har tekniken som kan visa vägen – och vi har Jennys intresse.

Karin Askberger

Vill du se hur det gick till att spela in på fonograf rekommenderas denna länk:
https://www.youtube.com/watch?v=o_ktZatbi4E&t=9s.

VÅRGÅRDA NOSTALGIMUSEUM

I denna utgåva av NAV:s nyhetsbrev görs ett nedslag hos mångsamlaren Tore Johansson vid Vårgårda Nostalgimuseum.

Till försvar för den mekaniska vågen

I en röd byggnad intill Tånga camping visas en bred samling nyttoföremål och scenerier med både historisk och nostalgisk prägel. Efter 50 år av samlarkärlek äger Tore i dag en av landets största samlingar av vågar, vikter och mått. På museet finns en uppsjö av vågar. Här finns barnmorskevågar, köksvågar, affärsvågar, apoteks-vågar, gods-vågar, personvågar, guldvågar och vatten-haltsvågar. För att inte tala om alla tänkbara krönta vikter och mått.

Det sägs att vi lever i mätandets tidevarv, men vad garanterar att måtten på allt vi mäter verkligen stämmer?

-Jaa du... Kan en lita på de moderna vågarna, svarar Tore?

Han plockar fram en vattenhaltsvåg för att visa på vilken god precision en mekanisk våg kunde ha förr.

Den här kan väga mycket små vikter. På ena sidan sitter den svarvade motvikten i mässing som ska balanseras mot det som vägs i andra änden.

En handlare som gjorde affärer med säd behövde en vattenhaltsvåg, förklarar Tore.

-Du lägger några sädeskorn här, vrider på motvikten längs en skala och läser av när det blivit balans.

Kornens vikt jämförs därefter med en likare (vikt som är fastställd för torra korn). En mjölnare vill ha torr säd annars möglar den. Och en handlare vill knappast betala för vatten.

Exakthet och garanti är två nyckelbegrepp i Tore Johanssons värld av mått. Han kan plocka fram skäppor, kannor, stop och skålpund. Det finns kopparmått och det finns plåtmått. Alla är kontrollerade och krönta med kronans märke, årtal och signatur.

På Vårgårda nostalgimuseum kan man i samlingen följa den historiska utvecklingen från fastställandet av riksmått och likar för skålpund fram till decimalsystemet och övergången till kilo och meter.

Mått och vikter var alltså ”gillat med kronans märke” som garanti mot fel och fusk. På museet finns ett riktigt gammalt träbesman från andra halvan av 1600-talet som är krönt av självaste Jörgen Low, statens första krönare.

Tore håller också upp en måttstock av järn som exempel på hur fusk bekämpades. Var sitter märket på den? På änden så klart! Ingen skulle kunna skava bort en bit för att göra måttet kortare – och därmed vinsten större.

Kröningen var således ett skydd för konsumenterna. Som kund kunde du också själv se att det gick rätt till.

-Du mötte handlaren på den tiden. Han stod bakom disken och du kunde se när han vägde upp ett kilo havregryn. I dag är det ingen som bryr sig längre. Nä, ingen bryr sig!

Hur menar du då?

-Du köper en påse havregryn och litar på det som *står* på paketet, *1 kilo* – men det är ju ingen garanti.

Karin Askberger

Tore Johansson, grundare av museiföreningen
Pyndaren som driver Vårgårda Nostalgimuseum.

TRE NYA MEDLEMMAR I NAV

SVANEN WEST

Svanen West är en av de sista stora vita träfiskebåtarna på Västkusten byggd 1950 som GG 595 Fortuna.

Båten är en fisketrålare med en längd på 24,40 m, bredd 6,53 m, djupgående 3,20 och vikt ca 200 ton. Maskinen från 1959 är en Alpha tvåtaktsdiesel med sex cylindrar som ger det rätta ljudet.

1 april 1996 kom Svanen i *Feskar Britta* och *Tommy på Svanas* ägo och har därefter blivit renoverad många gånger och så småningom K-märkt som Traditionsfartyg och Passagerarfartyg.

Båten tar max 45 passagerare på dagsturer. För övernattnin erbjuds plats för 15 personer. Under däck finns fem hytter med vardera tre sovplatser och en serveringssal.

Ombord finns redskap för fiske av havsöring, makrill och kräftor. Det finns även ett eget portabelt rökeri ombord. Här röks räkor och andra havsdelikatesser.

Svanen West ligger vid Kvarnpiren, Eriksberg, Göteborg. Välkomna, hälsar besättningen.

Ola Nilsson

Historien om Svanen West

Båten beställdes i september 1948 av Holms Skeppsvarv i Råå, Helsingborg. Den fick då namnet Fortuna. Den levererades i maj 1950. Fortunas första hemma-hamn var Brunskär söder om Marstrand.

1954 såldes båten till Fiskebäck som GG 617 Fortuna. Den såldes vidare till Rörö 1963 och fick då namnet GG 840 Svanen. I samma veva fick den ny styrhytt av aluminium i Marstrand.

1990 lämnade båten Västkusten i och med att den såldes till Kalmar som arbetsfartyget Svanen Öst.

1994 kom den tillbaka till Marstrand och fungerade då bland annat som glassbåt och som restaurangbåt.

1996 köpte nuvarande ägare båten och gav den namnet Svanen West. Nuvarande beteckning är MD 15. Efter ett antal års renovering i Marstrand, Göteborg och Skagen blev Svanen West klassificerad, godkänd och certifierad som passagerarbåt av Sjöfartsverket 2008.

Efter att ha befunnit sig i annan verksamhet får nu båten än en gång känna doften av nyfångad fisk.

TRE NYA MEDLEMMAR I NAV

Gustavsfors Bruksmuseum

Ett mycket litet museum som berättar om brukssamhällets historia. Från järnbruk till pappersbruk och dagens besöksnäring. Orten Gustavsfors har präglats av och växt fram tack vare bruket, men är numera en turistort. Gustavsfors bruksmuseum och bruksområdet ligger vid Dalslands Kanal, vilket lockar flertal besökare. Museet finns i brukets kvarn där det även finns ekologiskt mjöl till försäljning.

Gustavsfors bruk grundades 1747 och var ursprungligen ett järnbruk med tillverkning av brännstål (ett slags stål, som framställdes genom längre tids glödning av kolkpulver inbäddat i kolfattigt järn)

I mitten av 1700-talet förvärvades vattenrättigheterna i utbyte mot att bönderna vid ett antal hemman i Dalsland och Värmland skulle få sin säd mald. Detta var starten på järnbruksepoken som varade fram till 1876. I lite drygt 125 år fanns ett av Dalslands största järnbruk här i Gustavsfors. Det tillverkades tonvis med spik under brukets historia (över två tusen ton) mellan åren 1824 och 1876.

Liksom för många andra järnbruk i Dalsland lades verksamheten ned för att övergå till pappersindustri. Redan 1873 var järnbruket på nedgång. Därefter inleddes en omdanande och innovativ period.

Brukspatron Johan Ekman började då att laborera med kemisk tillverkning av pappersmassa. Det gällde att pröva sig fram i små kokare. Hur stark skulle luten vara, hur skulle kokaren utformas och hur skulle massan befrias från den använda luten, den så kallade svartluten? Kunde man tillverka säljbara produkter av svartluten, som träspnit eller terpentin? Frågorna var många och svaren fick sökas i experimenten.

Efter fem år av misslyckanden, och med alla pengar förbrukade, kom så vändningen. En fungerande sulfatmassafabrik! Den var bland de första i landet. I drygt 70 år varade denna epok.

Gustavsfors bruk vann under åren många fina priser på flera olika världsutställningar.

Ola Nilsson

I bakgrunden speglar sig det lilla museet, brukets kvarn i vattnet.

TRE NYA MEDLEMMAR I NAV

Idrottsmuseet, Lidköping

Idrottsmuseet ligger i Kylanderskolan i Stadsträdgården och drivs av Lidköpings Idrottshistoriska Sällskap (LIHS)

Att Lidköping är en idrottsstad med historia går nog inte att ta miste på efter ett besök i museet.

På museets finns det mesta samlat från idrottshistorien i Lidköping. Till exempel finns väggar med fotocollage över brottning, boxning, friidrott, tennis, arenor mm. Bandyvägg och Fotbollsvägg finns med bland annat lagbilder på alla kommunens klubbar genom åren. Här finns även fotovägg med alla NLT-medaljörer.

Montrar med kända idrottsprofiler, föreningar och sporter visas samt prissamlingar, utrustningar och dräkter från ett stort antal sporter. Föreningspärmar för de flesta idrottsföreningarna finns också med historik, tidningsurklipp och bilder.

Museet har även en visningsdator med sammandrag över museets innehåll. Idrottsböcker, tidningar, filmer och dvd.

Här kan du slå dig ner en stund i museets läshörna, och ta del av Lidköpings omfattande och intressanta idrottshistoria.

Ola Nilsson

MUSEIRESAN

Barn- och familjeaktiviteter på arbetslivsmuseer

Följ arbetsbiet på en resa bland olika arbetslivsmuseer och upplev aktiviteter för hela familjen.

Under sommaren kan du hitta spännande aktiviteter att uppleva och uppdrag att lösa. Följ ett arbetsbis resa till flera intressanta besöksmål runt om i Västra Götaland. Vilket museum blir din favorit?

På det första museet du besöker får du ett pass där du samlar stämplat efter utförda aktiviteter. Efter tre stämplat får du en present!

Projektet arrangeras av
NAV, Studieförbundet Vuxenskolan och Innovatum Science Center.

Elin Sörensson, Kulturarvsutvecklare
Innovatum Science Center

Foto: Veterinärmuseet, Skara

Utbildningar och Kurser

Utbildningar inom Prismasamverkan

Under hösten -20 och våren -21 har vi erbjudit ett flertal digitala utbildningar i verksamhetsutveckling och föreningsutveckling till alla parter inom Prismasamverkan. Utbildningarna har varit kostnadsfria för alla NAVs medlemmar.

Till hösten kommer vi att erbjuda ytterligare utbildningar, både digitala och där vi förhoppningsvis kan träffas på plats, runt om i Västra Götaland i bland annat Guidning, WordPress och Medlemsvård.

Vi erbjuder även individuella utbildningar om ni är flera från samma förening som vill gå en utbildning eller om ni har några speciella önskemål.

Höstens program kommer att släppas innan midsommar och skickas ut separat till alla NAVs medlemmar.

Digital föreläsning med Sofia Näsström

6 maj kl. 18.30

Föreläsningen är kostnadsfri

Du anmäler dig via prismavg.se

Vi kommer skicka ut en länk inför föreläsningen till alla som anmält sig.

Se även www.navivast.se/Aktiviteter

Om Sofia Näsström

Sofia Näsström är professor i statsvetenskap vid Uppsala universitet, med särskild inriktning mot politisk teori. I år kom Sofias nya bok *Demokrati: En liten bok om en stor sak*.

Foto: Hans Jonsson

Digital föreläsning med Sofia Näsström

Demokrati är ett honnörsord i politiken. Men det kan eka skrämmande tomt när kriserna staplas på varandra. Idag ser vi hur demokratier världen över hotas av auktoritära populisterna och antidemokratiska eliter. Vi ser hur en pandemi drar fram med vindens hastighet över jorden, och hur gränsöverskridande problem som miljön och migrationen fortfarande väntar på politiska lösningar.

I denna korta föreläsning tecknar Sofia Näsström en bild av demokratins historia och framtida utmaningar.

Vad utmärker den moderna demokratins historia, och vad kan vi göra för att stärka dess fortlevnad i tider av kris?

Föreläsningen sker i samarbete med Studieförbundet Vuxenskolan.

Vi vill i anslutning till denna föreläsning också uppmuntra alla att till prismavg.se bidra med berättelser som kopplar till demokratins genombrott och utveckling. Har du material att dela med dig av?

Hör av dig till Jessica Bergström, som är sammankallande för redaktionen.

jessica.bergstrom@vgregion.se

100 år av demokrati i Sverige

Demokrati - 100 år i Sverige

NAVs medlemmar erbjuder föreläsningar

Digital föreläsning med Sofia Näsström

6 maj kl. 18.30

Föreläsningarna är ett samarbete mellan Prisma VG och Studieförbundet Vuxenskolan.

Missade man **Gunnar Wetterberg** finns en möjlighet att se föreläsningen på PrismaVG - inspelad

På NAVs Hemsida www.navivast.se/Aktiviteter annonseras dessa föreläsningar med länk till anmälan.

PÅ RESA FÖR RÖSTRÄTTEN

Frigga Carlberg och Eva Rohde var två av förgrundsfigurerna i kampen för kvinnlig rösträtt i Göteborg och Västsverige vid förra sekelskiftet. På 1890-talet växte kravet på allmän och lika rösträtt till en massrörelse med manifestationer, agitationsmöten och rösträttsföreningar.

I Göteborg startades året 1902 två föreningar som blev viktiga i denna rörelse; Föreningen för kvinnans politiska rösträtt och Socialdemokratiska kvinnoklubben.

Frigga Carlberg och Eva Rohde var några av de som reste runt och agiterade för kvinnors rätt - och 1919 kröntes den långa kampen för demokrati med framgång. Införandet av allmän och lika rösträtt till den svenska riksdagen var ett efterlängtat beslut!

Läs mer på www.prismavg.se

Frigga Carlberg och Eva Rohde var några av de som reste runt för kvinnors rätt

Tillsammans med Prisma VG fortsätter vi att belysa att det i år firas 100 år av demokrati i Sverige.

Finns det några berättelser i gömmorna? Kanske har ni sparade minnen från 1921, året då medborgarna fick lika rösträtt oberoende av inkomst och kön.

